

DADES CATALOGRÀFIQUES

Autoria	Desconeguda.
Lloc de producció	Paterna.
Lloc de procedència	Carrer dels Horts.
Títol/nom objecte	<i>Escudella</i>
Data	Segle XV
Mesures	4'7x5'7x12'3 cm
Materials/tècnica	Argila / Feta a torn / Coccíó reductora.
Núm. inventari	HU/97/6516
Ubicació en el museu	Planta primera. Sala blava i daurada. Vitrina 5.

DESCRIPCIÓ

Base discoidal, cos semiesfèric de parets convexes i vorell arredonit. Presenta, en daurat, una decoració geomètrica i heràldica en la qual destaca en posició central l'escut de l'empresa comercial toscana Datini. Al seu voltant es disposen una sèrie de bandes verticals amb espirals, punts i triangles farcits. L'exterior de la peça va decorat mitjançant cercles concèntrics seriats.

Les escudelles formaven part de la vaixel·la domèstica i s'empraven per al consum dels aliments. La tradicional vaixel·la de fusta utilitzada pels conqueridors va ser gradualment substituïda per la realitzada amb argila una vegada produïda la conquesta del territori valencià i, atesa la documentació existent, és molt probable que els senyors de Paterna i Manises jugaren un paper important en aquesta transformació en buscar l'augment de les seues rendes a través de la producció i comercialització de vaixelles de qualitat, les denominades malaguenyes és a dir, daurades. Totes dues localitats es van llançar a la seua producció amb seguretat des de començaments del segle XIV i amb el pas dels anys aquestes terrisseries es van anar conformant com a productores de peces de qualitat, reconegudes i demandades per tota Europa, tant és així que es van anar configurant xarxes comercials específiques per a la seua exportació, amb tota una indústria darrere, en mans fonamentalment de comerciants toscans, florentins o genovesos. D'entre tots ells, va destacar per la seua visió empresarial i el control de totes les fases de la producció, la família Datini procedent de la localitat de Prato a la Toscana.

L'estudi de la documentació generada per aquesta família, custodiada en l'*Archivio Datini* di Prato, ha permés constatar

que València es va convertir en el centre de les seues activitats mercantils i lloc des d'on eixia la major part de les seues exportacions des de la Península Ibèrica.

Els documents conservats en diversos arxius valencians que fan referència a contractes entre terrissaires, intermediaris i comerciants italians també confirmen que al llarg dels segles XIV i XV es va produir un auge en la producció d'aquestes peces ceràmiques decorades en daurat i també en blau i daurat.

RELECTURA

Tema Relacionat

- Divisió sexual del treball
- Gènere i espai
- Estereotips de Gènere: Públic/domèstic

Relectura

Tradicionalment en qualsevol època del passat i l'època baixmedieval no és una excepció, el procés d'intercanvi de mercaderies, és a dir, el comerç ha sigut atribuït a homes. No obstant això, almenys la primera fase d'aqueixos intercanvis, la generació del producte per a comerciar, podia ser executada indistintament tant per homes com per dones, depenent de l'especialització necessària. En aquest sentit, com ja comentem en una fitxa anterior, es té constància que el negoci terrissaire es transmetia entre els membres d'una mateixa família o entre famílies diferents mitjançant enllaços matrimonials, arribant-se a trobar, en la documentació, referències a autèntics llinatges. En aquest sentit, les vídues dels terrissaires/empresaris es feien càrrec del negoci i establien posteriorment l'herència paterna entre els seus fills/es. Encara que el paper de la dona quedava supeditat al dels homes podia arribar a establir, en aquests casos, les condicions del negoci traspassant les funcions de coordinació i gestió als seus fills homes.

La presència en sòl italià de productes ceràmics esmaltats i decorats procedents de la Península Ibèrica, està documentada des del segle XII. Des de finals del segle XIII a València s'iniciava l'exportació de diverses produccions ceràmiques, realitzades en els tallers terrissaires pròxims a la ciutat (Paterna i Manises). A partir de mitjan segle XIV i al llarg de tot el segle XV, l'exportació va adquirir un volum considerable. Entre els motius decoratius es trobava la presència d'escuts heràldics. Aquests encàrrecs es realitzaven per petició expressa del comprador, qui facilitava a l'artesà terrissaire el model a decorar. Generalment s'encarregaven peces destinades al servei de taula, destacant aquelles de formes obertes que permetien contemplar els escuts.

València ja des de finals del segle XIV es va anar configurant com una plaça prometedora en les xarxes comercials mediterrànies, amb una forta presència ja del seu port com a base articuladora de bona part dels contactes marítims amb el Mediterrani i amb la Península Ibèrica. Es demostra, sobretot, la dinamicitat d'un mercat en ple creixement amb la incorporació de grups mercantils estrangers al mercat valencià, avançant el que suposaria el següent segle per al regne de València.

Una de les companyies mediterrànies més sòlides, i que va ajudar al fet que el port i el mercat valencià es configurara com un empori internacional, va ser la dirigida des de la seua residència en Prato per Francesco di Marco Datini (1335-1410). Aquesta companyia va desenvolupar la seua activitat comercial durant els anys compresos entre 1363 i 1422. Constituïda, a partir de la creació en 1382 de la primera hisenda d'Avinyó, la companyia Datini s'organitza i actua com a sistema d'hisendes independents. Manté una representació consistent en la Península Ibèrica al llarg de gran part dels seus anys d'activitat, des de 1393, a partir de la hisenda amb seu central a Barcelona i filials a Mallorca i València respectivament. Francesco Datini va acumular una considerable fortuna amb les seues activitats mercantils que s'expandien per tota Europa i el Mediterrani.

L'estudi de la documentació generada per aquesta família, custodiada en l'*Archivio Datini di Prato*, ha permès constatar que la seu de la companyia a València, al començament del segle XV, va prendre el testimoni de la casa barcelonina com a nucli articulador de la derivació ibèrica del sistema Datini.

L'arxiu Datini és el més complet que existeix per a entendre i estudiar els secrets del comerç baixmedieval europeu. S'ha conservat pel fet que els hereus dels Datini el van tindre ocult durant molts anys, i van fer donació de la propietat i dels llibres a la congregació religiosa. Aquesta atenia necessitats dels pobres en el Tronc dels pobres (*Ceppo dei poveri*), l'entitat assistencial creada per testament després de la mort de Francesco Datini.

Francisco Datini posseïa magatzems i societats mercantils en Prato, Pisa i Florència, en els quals venia mercaderies molt diverses, la majoria d'elles importades: tèxtil, cuir, sal, armes, claus, agulles, oli, blat i ceràmica. A l'edat de 40 anys, aconsellat per la seua mare, es va casar amb Margarita Bandini, 25 anys més jove que ell, per a tindre un hereu legítim, encara que aquest mai va arribar a causa de l'esterilitat d'ella. Atés que per motius professionals passava llargs períodes fora de la llar, la parella va optar per la correspondència per a comunicar-se. De l'anàlisi de les cartes que van intercanviar durant 26 anys, s'ha pogut constatar la personalitat de tots dos cònjuges.

Els exemples de cartes escrites per dones laiques durant el segle XIV són escassos, si bé Margarita al principi dictava les seues cartes a diversos escribes, les circumstàncies d'haver de comunicar-se amb el seu espòs la van portar a prendre el control de la seua redacció.

Francisco Datini va elegir Margarita, a més de per pertànyer a una família aristocràtica, amb la qual mantenia una profunda amistat, per la seua intel·ligència i integritat moral, però prompte va descobrir que darrere d'ella també es trobava un gran geni. El seu marit la va qualificar com a obedient i respectuosa. En una societat on els negocis formaven part de l'esfera pública, i per tant només estaven en mans dels homes, Margarita va haver de cuidar dels interessos econòmics del seu marit durant les seues absències.

A més de vetllar pel patrimoni del seu espòs va haver de cuidar de la filla il·legítima del seu marit. La mateixa Margarita admetia que no era tan obedient com hauria de ser una bona esposa, se sentia analitzada pel seu marit que li instigava a ultrapassar els rols tradicionals que s'esperaven d'una esposa.

BIBLIOGRAFÍA

GARCÍA PORRAS, A. y FÁBREGAS GARCÍA, A. "La cerámica española en el comercio mediterráneo bajomedieval". *Miscelánea Medieval Murciana*, XXVII-XXVIII (2003-2004), p. 7-34.

IRADIEL, P. (2017). *El mediterráneo medieval y Valencia. Economía, sociedad, historia*. Valencia: Universidad de Valencia.

JAMES, C. y PAGLIARO, A. (2012). *Letters to Francesco Datini. Margherita Datini*. Iter Inc. Centre for Reformation and Renaissance Studies Toronto.

NANNI, P. (2015). Crisis de mercaderes. Crisis de hombres. Lenguaje, ideales y concepciones en las cartas del mercader Francesco di Marco Datini, en VARELA-RODRIGUEZ, M. E. (ed.). *La historiografía medieval ante la crisis*. Estudios de Cultura Escrita i Visual, 3. Girona: Universitat de Girona, p. 31-66.

ORLANDI, A. (2008). *Mercaderies i diners: la correspondència datiniana entre València i Mallorca (1395-1398)*. Valencia: Universidad de Valencia.